

Mistycyzm

Mistycyzm to taki typ religijności, w którym akcent położony jest na bezpośrednim doznaniu łączności z Bogiem. Tomasz z Akwinu zdefiniował mistycyzm jako *cognito dei experimentalis*, czyli doświadczalne poznanie Boga. Innymi słowy, doświadczenie mistyczne jest to konkretne doświadczenie uczestnictwa własnego „ja” w rzeczywistości metafizycznej lub Bogu. [1]

Istotnym rysem doświadczenia mistycznego jest niemożność weryfikacji werbalnej owego przeżycia ze względu na brak racjonalności, jaki temu towarzyszy. Doświadczenia mistycznego nie można przełożyć na znane nam kategorie, można je wyrazić jedynie poprzez paradoksy. W religioznawstwie owo doświadczenie znane jest pod wyrażeniem *unio mystica*, czyli mistyczne zjednoczenie z Bogiem. [2]

Jeśli mówimy o mistycyzmie, to zawsze w kontekście jakiejś konkretnej religii. Nie ulega wątpliwości, iż wszystkie mistycyzmy mają wspólny mianownik w postaci właśnie *cognito dei experimentalis*, aczkolwiek każdy z nich różni się od siebie. Każdy bowiem wyrasta ze specyficznego doświadczenia historii religii i ideologii. Dlatego też nie możemy pojmować go w oderwaniu od religii. [3]

Można zastanawiać się nad powodem, dla którego mistyczne przeżycia są tak atrakcyjnym zjawiskiem religijnym. Wydaje się, iż powodem tym może być perspektywa zjednoczenia z Bogiem lub uczestnictwa w jakiejś innej rzeczywistości metafizycznej, już tu na Ziemi.

Jakie są historyczne powiązania między judaizmem a islamem? Otóż, te dwie wielkie religie wyrosły niewątpliwie z bogactwa mistyki żydowskiej. Jezus był Żydem, natomiast Mahomet był pod silnym wpływem społeczności żydowskich. Przodkowie Arabów, podobnie jak Żydów, wywodzili się od Abrahama. Wyznawcy islamu zresztą widzą sami siebie w kontekście judeochrześcijańskiej historii zbawienia, "*Bóg ustanowił dla was, jeśli chodzi o religię, to, co już polecił Noemu (...) i to, co poleciliśmy Abrahamowi, Mojżeszowi i Jezusowi: przestrzegajcie należycie religii i nie rozdzielajcie się w niej*". [4]

Sufizm

Samo słowo *sufi* tradycyjnie wywodzono od „suf” — wełna. Pierwsi asceci — mistycy, mieli nosić ubiory z wełny. Niewykluczone jednak, że sufizm, ma pewien związek z greckim *sophos* — mądry.

Sufi opisują doświadczenie mistyczne jako zlanie się w Jedność (*ittihad*). Osiągnięcie mistycznej bliskości z Bogiem następuje sukcesywnie. Generalnie, możemy wyróżnić kilka stanów towarzyszących temu doświadczeniu. Termin *fana* oznacza unicestwienie „ja”, anihilację indywidualności. Do końcowego etapu *fany*, prowadzą pośrednie stany — unicestwienia w Mistrzu oraz w Mahomecie. Natomiast termin *baqa*, oznacza przejście w inny stan rzeczywistości, współbywanie w Bogu.

Punktem wyjścia ścieżki duchowej sufich jest oczywiście *szari'a* [5], aczkolwiek prawo Koranu zostaje tutaj dostosowane do potrzeb sufizmu. Można przytoczyć przykład praktyk sufich, którzy swoim zachowaniem świadomie narażają się na krytykę, aby w rezultacie doprowadzić się do takiego stanu umysłu, w którym opinie innych ludzi nie będą się liczyć. [6]

Do najbardziej znanych praktyk sufickich możemy zaliczyć: *dhikr* - rozmyślanie o allachu i kontemplacja, mające na celu permanentną świadomość Boga, *hadhra* — transowa medytacja na temat Allaha (również kazania, recytacja Koranu, czytanie poezji wychwalającej Boga, inwokacje do Boga, polegające na powtarzaniu jego Imion, taniec, śpiew) oraz *khalwa* — wycofanie się ze społeczeństwa na jakiś czas, by móc bardziej skoncentrować się na Bogu. Wszystkie opisane techniki mają za zadanie duchowe zjednoczenie z Allahem.

Grupą mistyków muzułmańskich, która cieszy się dużym zainteresowaniem na

Zachodzie, są **Wirujący Derwisze**. Poprzez swój rytualny, bardzo dynamiczny taniec, zbliżają się do Boga. Każdy gest i każdy element stroju ma swoje znaczenie symboliczne. Na początku i na samym końcu „wirowania”, mistyk skład ukłon do zgromadzonych, aby tym samym wyrazić ogromny szacunek wobec istoty ludzkiej. Taniec symbolizuje ścieżkę człowieka, jaką pokonuje podczas życia aż do śmierci oraz harmonię świata, Boga i człowieka. Czarny płaszcz derwisza oznacza grób, czapka — kamień nagrobny, flet — tęsknotę za Bogiem [7]. Ręka wzniesiona do góry wyznacza miejsce zamieszkania Boga, zaś ręka zwrócona w dół — Ziemię, miejsce człowieka.

W przypadku powtarzania Imion Boga, sufi powołują się na Mahometa, według którego to, co jest zawarte w księgach objawionych, można odnaleźć w Koranie, to zaś, co zawiera Koran, znajduje się w formule "*W imię Boga miłosiernego, litościwego*". Według tradycji przypisywanej Alemu, kuzynowi i zięciowi Mahometa, formuła ta, czyli *basmallah*, jest dla sufich symbolem Jedności. Poza tym każde z trzech imion Boga (ar - Rahman, ar — Rahim, Allah), symbolizuje trzy wymiary boskiej nieskończoności. [8]

Znamiennym wyrazem rytuału mistyków muzułmańskich jest poezja mistyczna, którą recytuje się podczas zgromadzeń. Poezja suficka, podobnie jak cały sufizm przesiąknięta jest ezoteryzmem, zatem należy umieć posługiwać się odpowiednim „szyfrem”. Upodobała sobie tematy związane z miłością i pięknem. Opis zjednoczenia z Bogiem przypomina formy zespolenia kochanków, gdzie parą zakochanych jest mistyk i Bóg. Owa niejednoznaczność przyczynia się niewątpliwie do wywołania silnego napięcia emocjonalnego, co jest ważnym komponentem mistycyzmu muzułmańskiego. [9]

Kabała

Terminem tym określa się całokształt mistyki żydowskiej, łącznie z jej dwoma nurtami. Pierwszym z nich jest nurt ekstatyczno-mistyczny, natomiast drugi skupia się bardziej na poznawaniu Boga poprzez symbolikę zawartą w Piśmie św. i całej tradycji. Termin kabała oznacza w przybliżeniu „tradycję” (od rdzenia QBL „przyjmować”).

Specyfikę kabały, odróżniającą ją od sufizmu, stanowi przeogromne zaplecze teoretyczne. Tutaj właśnie widać jak wielkie znaczenie ma kosmogonia w mistycyzmie żydowskim. W kabale mówi się o stworzeniu z Nicości, aczkolwiek nie należy tej idei traktować w kategoriach negacji, ponieważ "*Nicość to sam Bóg w swym najbardziej ukrytym aspekcie, toteż często mistycy mówiąc o stworzeniu z niczego, mówią w istocie, że stworzenie zaistniało w samym Bogu i z niego*". [10]

W kabale rolę centralną odgrywa doktryna *ma'ase bereszit*, czyli ezoteryczna nauka o stworzeniu. Mówi ona między innymi o tym, że Bóg jest pozbawiony jakości i atrybutów, nazywa się *Ein - Sof*, czyli Nieskończony. Mimo że ten transcendentny Bóg jest ukryty, przejawia swoją aktywność w świecie, poprzez 10 atrybutów, zwanych *sefirot*, które oddzielają go od świata i ludzi.

Ogromny wkład w historię kabały wniósł w XVI wieku Izaak Luria. Rozszerzył on koncepcję kosmogonii. Uważał, że pęknięcie *sefir*, czyli tzw. „rozbicie naczyń” było przyczyną powstania zła na świecie. Te rozproszone iskry utworzyły świat materii. Luria jednak wyraził nadzieję na odnowę Wszechświata — *tikkun* i połączenie w Jedność wszystkich rozbitych naczyń. [11]

Kabała, jak i cały mistycyzm żydowski, wyróżnia się bardzo zaangażowaną relacją między Bogiem a człowiekiem, czego nie można odnaleźć w islamie. Bóg kabały objawia się człowiekowi jako ten, który przemówił. Jest to relacja wybitnie dialogiczna. Bóg towarzyszy ludowi w jego zmaganiach. Jakby powiedział znakomity filozof dialogu Franz Rosenzweig: (podczas stworzenia) "*po raz pierwszy z ust Boga, które dotąd mówiły w stworzeniu, zamiast nieosobowego „ono” rozbrzmiewa Ja i więcej niż Ja, wraz z Ja jednocześnie Ty, Ty które Ja wypowiada do siebie samego „uczynimy”*" [12]. Zatem mistycyzm kabały to przede wszystkim relacja człowieka z Bogiem „twarzą w twarz”. Natomiast w islamie można zauważyć pewien dystans między Bogiem, a człowiekiem. Oczywiście, Bóg jest miłosierny i uczy miłosierdzia swoich wyznawców, aczkolwiek z drugiej strony "*Bóg nie potrzebuje człowieka, to tylko człowiek może potrzebować Boga*" [13]. Za przykład tego dystansu może również posłużyć fakt, iż Stwórca nawet do najbliższego sobie Mahometa, przemawia przez anioła Gabriela, czy fakt, że zasiada w niebiosach, a ludziom daje Księgę — zsyłając ją w dół. [14]

Nadzwyczajny jest także stosunek kabalistów do liter ksiąg świętych. Litery nie są tylko

znakami, które tworzą wyrazy i zdania, w celu informacyjnym. Mają one ukryty, ezoteryczny sens, niedostępny dla zwykłych śmiertelników. Pismo odsyła do rzeczywistości transcendentalnej, której rozum nie jest w stanie pochwycić. Kabaliści pojmują litery świętych ksiąg, jako formę obecności Boga. Wielką umiejętnością zatem jest odczytywanie tych liter, ponieważ umożliwia to odsłonięcie tajemnicy. Jedną z najczęściej spotykanych metod, mającą na celu rozszyfrowanie tajemnych zapisów, jest gematria. Generalnie rzecz biorąc, metoda ta polega na konwertowaniu słów na liczby, aczkolwiek wśród mistyków popularny był taki rodzaj gematrii, który miał za zadanie „odsłonić” tajemne relacje pomiędzy literami, a *sefirami*.

Kolejną ilustracją rozbieżności między kabałą a sufizmem, jest niechęć kabalistów do wyrażania swoich przeżyć mistycznych. Ekspozowanie takich doświadczeń nie leży w ich naturze. Powstrzymuje ich od tego coś w rodzaju religijnej skromności. Być może taki stan rzeczy jest konsekwencją przekonania o niewystarczalności języka jako nośnika informacji o czymś, co wymyka się racjonalnemu pojmowaniu. [15] Inaczej też wygląda modlitwa mistyków muzułmańskich. Najczęściej utrzymane są one w bardzo prostym stylu, są spontaniczne i bezpośrednie, chociaż można spotkać się też z takim rodzajem modlitwy, gdzie całą uwagę skupia się na symbolice ukrytej w formule modlitewnej.

W przypadku mistycznej ekstazy jest podobnie. W społecznościach kabalistów, nie odgrywa ona znaczącej roli. W literaturze kabalistycznej znajdujemy niewiele odniesień do takich doświadczeń. Zjednoczenie z Bogiem jest określane terminem *debequt* (łącność, bycie zjednoczonym). Wybitny kabalista Abraham Abulafia (XIII w.) ekstazę uważa za zjednoczenie ludzkiego intelektu z *sefirami*, a w rezultacie z Bogiem. [16] Ekstaza ta poprzedzona jest wieloma godzinami medytacji nad literami pism świętych i na odszyfrowywaniu ich boskiego znaczenia.

Inną, symptomatyczną cechą mistyki żydowskiej jest jej elitarność „płciowa”. Przez długą historię kabały, nie było ani jednej kobiety, tak jak w przypadku wczesnej mistyki muzułmańskiej. W symbolice kabalistycznej, kobiecość łączy się bardziej z surowością, niż z subtelnością. Według kabalistów pierwiastek demoniczny powstał właśnie z elementu żeńskiego, ale nie deprecjonuje to kobiety, o czym może świadczyć jakże doniosła idea żeńskiego prapodłoża w samym Bogu. [17]

W kabale komplementarna „dusza ludzka” to połączenie duszy mężczyzny i duszy kobiety. Niekompletne, bo tylko połowiczne dusze posiadają kobiety i mężczyźni żyjący bez partnera.

Podsumowując, zarówno mistyka muzułmańska, jak i żydowska, mają oczywiście wspólne podłoże: silne doświadczenie Boga i szeroka gama potężnych emocji i uczuć, które temu towarzyszą, jak również medytacja, kontemplacja Imion Boskich, potrzeba posiadania swojego Mistrza czy autorytet świętych ksiąg. Oczywiście forma jest w każdym z nich różna, dostosowana do specyfiki symboliki, doktryny, czy historii obu mistycyzmów. Niemniej jednak zarówno sufizm, jak i kabała mają swój indywidualny, niepowtarzalny charakter. Sufizm to przede wszystkim emocjonalność, egzaltacja, poetyckość, oddanie się Bogu w całości. Kabała z kolei, to tradycja, obiektywizacja, bogata oprawa teoretyczna, oddanie Bogu, ale o charakterze bardziej dialogicznym, intelektualnym.

Bibliografia:

- Cezary Podolski, *Dialogiczna mistyka boga w judaizmie i islamie*, w: *Mistyczne drogi religii świata*, w: www.apologetyka.katolik.net.pl
- Piotr Kłodkowski, *Homo mysticus judaizmu i islamu*, Warszawa 1998
- Gershom Schodem, *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, Warszawa 1997

Zobacz także te strony:

[Mistycyzm żydowski](#)

[Dzieci kwiaty Wschodu. Wokół książki Maxa Cegielskiego](#)

Przypisy:

[1] *Ogólna charakterystyka mistyki żydowskiej*, w: G. Schodem. *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, Warszawa 1997, s. 28.

- [2] Ibidem, s.29
[3] Ibidem, s. 30
[4] Koran 42, 13, według: *Koran*, Warszawa 1986, w: Cezary Podolski, *Dialogiczna mistyka boga w judaizmie i islamie*, w: *Mistyczne drogi religii świata*, s. 105.
[5] Szari'a - boskie prawo w islamie, obowiązujące wszystkich muzułmanów, oparte na Koranie i sunnie.
[6] Piotr Kłodkowski, *Homo mysticus judaizmu i islamu*, Warszawa 1998, s.158.
[7] Ibidem
[8] Ibidem, s. 161
[9] Ibidem
[10] G. Schodem, op.cit., s. 52
[11] Ibidem, s. 37
[12] F. Rosenzweig, *Der Stern der Erlösung*, s. 43. w : C. Podolski, op.cit., s. 112.
[13] C. Podolski, op. cit., s. 108
[14] Ibidem
[15] G. Schodem, op.cit.
[16] Ibidem
[17] Ibidem, s. 65

Ilona Wojtarowicz

Absolwentka religioznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim (2006).

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 10-03-2008)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5777) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5777>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl